

»UPAM, DA BO ČLOVEK (SPET) DOUMEL SVOJO
ODVISNOST OD NARAVE«
INTERVJU Z MIRJAM GORKIČ

»I HOPE THAT MANKIND WILL GRASP (AGAIN)
ITS DEPENDENCY ON NATURE«
INTERVIEW WITH MIRJAM GORKIČ

dr. Mirjam DULAR

Mirjam Gorkič je ena izmed ključnih naravovarstvenic¹, ki so gradile temelje sodobnemu slovenskemu ohranjanju narave. Od svoje prve zaposlitve pa do upokojitve je službovala v Novi Gorici na zavodu, ki je pokrival varstvo narave, oziroma pri njegovih predhodnikih. Območno enoto Zavoda RS za varstvo narave (ZRSVN) v Novi Gorici je vodila dobrih 15 let. Srečali in pogovarjali sva se v njenem domačem okolju, Solkanu, ki sva si ga ogledali tudi od zgoraj, s Sabotina, spodaj pa sva prisluhnili pomirjajočemu šumenju večne Soče.

Mirjam Gorkič 13. 10. 2021 na Poklonu (kota 609), ki je najvišja točka Sabotina.

Bi nam lahko na kratko opisala faze v razvoju naravovarstva, kjer si delovala?

Za začetek bi rada poudarila, da sem samo ena od prvih zaposlenih na področju sodobnega slovenskega naravovarstva ter ena izmed teh, ki smo v zadnjih desetletjih po svojih močeh prispevali k varstvu narave v Sloveniji.

Ko sem se leta 1977 zaposlila na Zavodu za spomeniško varstvo Gorica v Novi Gorici, v tedanji Jugoslaviji, je veljal Zakon o varstvu narave iz leta 1970. Ta je bil dokaj napreden za svoj čas, vendar je žal pretežno ostal mrtva črka na papirju. Nikoli se ni zares izvajal, saj ni

¹ Uporabljeni izrazi, zapisani v ženski slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za ženske in moške.

bilo ne politične volje ne finančnih sredstev. Vseeno država po 2. svetovni vojni področja varstva narave vsaj formalno ni pustila v nemar, praktično ves čas je obstajala pravna podlaga za varstvo prirodnih znamenitosti in kulturnih spomenikov.

V tistem času se je že pripravljala nov zakon. To je bil Zakon o naravni in kulturni dediščini, ki je bil dejansko prelomnica, sprejet pa je bil leta 1981. Na skupno obravnavanje naravne in kulturne dediščine je vplivala tudi Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine iz leta 1974. Na osnovi tega zakona se je goriški zavod za spomeniško varstvo preimenoval v Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica v Novi Gorici, podobno je bilo v drugih delih Slovenije. Nastalo je sedem regionalnih zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine ter osrednji Zavod SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine. V teh zavodih se je postopoma organizirala služba za varstvo naravne dediščine oziroma se je utrjevala tam, kjer je bila že od prej. Naj omenim, da je na zavodu v Novi Gorici obstajala služba za varstvo narave v letih 1968 do 1971, a je bila ukinjena, odvisna je bila od volje in finančnih sredstev takratnih občin. Prav tako so bile organizirane službe za varstvo narave na takratnih regionalnih zavodih za spomeniško varstvo v Mariboru in Ljubljani kot tudi na Zavodu za spomeniško varstvo SRS in te so delovale praktično neprekinjeno.

Kako pa je mlada Mirjam, leta 1977 diplomirana biologinja, sploh začela delati ravno v naravovarstvu?

Čisto slučajno. (*Širok nasmeh.*) Pravzaprav zaradi Zakona o varstvu narave, ki sem ga omenila. Novogoriški Zavod za spomeniško varstvo je prek takratne občinske kulturne skupnosti razpisal štipendijo za študij biologije. Razpis je bil objavljen v lokalnem časopisu in sem se nanj prijavila. Takratno vodstvo je torej moralo vedeti ali vsaj predvidevati, da bo spet prišel čas službe za varstvo narave, čeprav je bila prej omenjena že obstoječa tovrstna služba v Novi Gorici leta 1971 ukinjena. Štipendijo sem dobila in po končanem študiju sem se morala zaposliti na zavodu, a žal ne takoj za namen varstva narave, temveč za različne naloge s področja kulturne dediščine, bila pa sem vpeta tudi v nekatere vsebine varstva narave. Pri njih sem sodelovala s kolegi z republiškega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine. Moje naloge so vključevale delo na terenu, ki sem ga na začetku opravljala s sodelavcem Pavlom Medveščkom. Prav terensko delo in kasneje predvsem delo v naravi in za naravo sta bila »kriva«, da sem na tem področju ostala do konca.

Govoríš o Medveščku, zapisovalcu staroverskih pričevanj? Potem pa gotovo veš o tem še kaj več, kot se da prebrati v njegovih knjigah ...

Pavel Medvešček je opravljal delo s področja kulturne dediščine, bil pa je močno povezan z naravo in izjemno dobro je poznal teren sedmih občin, ki jih je pokrival takratni goriški zavod. Od njega sem se učila, in kot sem že omenila, poznavanje terena je ključna podlaga za dobro delo v naravovarstvu.

Da, govorim o tem Medveščku. Bil je res ... poseben, izjemen človek. Zelo rad se je pogovarjal, prav vse ga je zanimalo, veliko je spraševal in znal pozorno poslušati. Ko sem kot »vajenka« hodila z njim naokrog, sem spoznala veliko ljudi, na katere sem se kasneje lahko

obrnila tudi sama, na primer, ko smo zbirali podatke o lokalnih naravnih znamenitostih, o katerih so nekoč ljudje vedeli zelo veliko, saj so dobro poznali svoje okolje. Ravno tega načina, kako pristopiti k ljudem, kako vzpostaviti stik – danes bi rekli *komunikacijo* –, me je naučil Pavle.

Ne, o starovercih pa ni nikoli rekel nič. Čeprav se veliko varovanih območij narave prekri-va z njihovimi t. i. svetimi kraji, denimo soteska potoka Doblarc. (*Se zamisli.*)

Kdo pa so bili drugi tvoji ključni sodelavci in predhodniki?

Gotovo sem v prvih letih največ sodelovala s Stanetom Peterlinom, takrat že priznanim naravovarstvenikom, ki mi je bil pravzaprav mentor. Na zavodu v Novi Gorici sem bila prva biologinja, nikogar ni bilo, ki bi mi kot začetnici lahko nudil konkretno strokovno pomoč. Na takratnem republiškem zavodu je bil poleg Peterlina v službi za varstvo narave še Rado Smerdu, žal že pokojni. Oba imata zasluge pri oblikovanju metod vrednotenja narave in pripravi Inventarja najpomembnejše naravne dediščine Slovenije iz leta 1976. Predvsem na njiju sem se obračala, oba sta z veseljem pomagala po svojih močeh. Pri nekaterih obsežnejših nalogah v prvi polovici 80. let prejšnjega stoletja sem sodelovala s Petrom Skobernetom in Matjažem Pucem. Kasneje sem se dobro povezovala tudi z vsemi drugimi zaposlenimi na republiškem zavodu, ki so delali oziroma nekateri še vedno na področju varstva narave.

Moja predhodnica v službi varstva narave v Novi Gorici je bila Jožica Golob Klančič, ki pa je 1971 zapustila zavod in se usmerila na drugo delovno področje.

Prvi povojni slovenski naravovarstvenik je bil Anton Šivic, ki je med letoma 1947 in 1954 deloval na takratnem Zavodu za varstvo in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Slovenije. Od 1954 do 1963 je na Zavodu LRS za spomeniško varstvo delovala Angela Piskernik, ki jo je Stane Peterlin nasledil leta 1963. V Mariboru je bil prvi Mirko Šoštarčič.

Torej ste orali ledino?

Da, na goriškem zavodu je bilo za področje varstva narave treba zasnovati način in cilje dela. Bilo je pestro, res! (*Širok, zadovoljen, morda celo nekoliko nostalgichen nasmeh.*) V oporo nam je bil način dela na področju varstva kulturne dediščine – spomeniškovarstveni pristop.

Republiški zavod pa je koordiniral vaše delo?

V tistem času nismo delali tako enotno, kot bi morali oziroma kot bi bilo dobro, da bi. V neki meri smo bili prepuščeni vsak svojemu načinu dela. To je bilo razumljivo glede na takratno organizacijo, kadrovske zasedbe ter potrebe družbenih skupnosti v regionalnih okoljih, kjer smo delovali. Pri nas v Novi Gorici smo se takoj po sprejetju Zakona o naravni in kulturni dediščini lotili sistematične priprave inventarjev pomembnejše naravne dediščine po zgledu prej omenjenega Inventarja in inventarjev kulturne dediščine, ki so postali podlaga za vključevanje te dediščine v takratne občinske prostorske načrte, na katere bi lahko gledali kot na predhodnike prostorskih naravovarstvenih smernic, ki so eno ključnih nara-

vojarstvenih orodij. Na tak način so bile naše vsebine delno povzete v tedanje prostorske dokumente. Inventarji, ki smo jih v letih od 1982 do 1992 napravili za praktično vse občine na območju goriškega zavoda, so postali najpomembnejša dokumentacija in osnova našemu operativnemu delu.

Varstvo narave je bilo potemtakem v osnovi zastavljeno »pravilno«, torej kot spremljevalec oziroma usmerjevalec posegov v prostor?

Kot sem omenila, Zakon o varstvu narave iz leta 1970 ni zaživel v praksi, zlasti ne kot spodbuda za celovito varstvo narave, je pa načrtoval izvajanje varstva narave prek regionalnih prostorskih planov in urbanističnih načrtov. Tik preden sem se zaposlila na zavodu v Novi Gorici, še ni bilo povsem jasno, ali bo služba varstva narave del zavoda ali pa morda del tedanje občinske urbanistične službe. (*Premišljuje.*)

Res je, zametki našega naravovarstva so bili povezani s prostorsko zakonodajo. A pri nas v Novi Gorici so se že prej, v obdobju 1968–1971, izdelovale, sicer skromne, spomeniško-varstvene valorizacije prostora za namene tedanjih prostorskih redov.

Velja pa omeniti še odloka o zavarovanju redkih in ogroženih rastlinskih ter živalskih vrst, ki sta bila leta 1976 sprejeta na podlagi Zakona o varstvu narave in sta vendarle pomenila velik korak naprej za varstvo vrst.

Torej vedeli ste, čemu boste »namenjeni«, niste pa povsem jasno vedeli, kako boste organizirani?

Lahko bi rekli tako. A če nadaljujem s spomini na gradnjo naše naravovarstvene službe, odkar sem bila del nje ... Prvo obdobje je bilo, vsaj v Novi Gorici, zelo plodno, učinkovito. Takrat smo po mojem mnenju kljub pomanjkanju ustrezne pravne podlage veliko dosegli. Pomembnejše dele narave nam je uspelo opredeliti, marsikje tudi obvarovati. Spominjam se načrtov za kamnolom na hribu Sv. Danijel v bližini območja naravnega spomenika Lijak - Skozno. Ker smo poznali teren in naravovarstveni pomen širše okolice, smo skupno z domačini zaustavili načrte in do izvedbe kamnoloma na koncu na srečo ni prišlo. Ohranjanje območja smo zagovarjali tudi zaradi varstva kulturne dediščine.

Veliko lažje je postalo v prvi polovici 80. let, ko se je z novim sodelavcem naše število povečalo za dvakrat – namesto enega sva bila namreč kar dva naravovarstvenika! (*Smeh.*) V tistem času smo poleg priprave prej omenjenih inventarjev naravne dediščine izdelali tudi strokovne predloge za zavarovanje njenih najpomembnejših delov. Predlogi so bili posredovani takratnim, za naše območje pristojnim občinam. Na tej podlagi so bili v času med 1984 in 1992 sprejeti občinski odloki o zavarovanju naravnih znamenitosti ter kulturnih spomenikov, ki za naravo večinoma veljajo še danes. Zavarovanje delov narave z varstvenimi režimi je omogočilo učinkovitejšo varstvo.

Omeniti je treba tudi leta 1981 zavarovano območje Triglavskega narodnega parka. Vse z njim povezane aktivnosti so pa potekale na republiškem zavodu. Veliko kasneje, šele leta 1996, je bil na državni ravni sprejet Zakon o regijskem parku Škocjanske jame.

Naslednji pomemben korak je bilo širše prepoznanje, da varovanje narave ni samo varovanje posameznih delov narave, kot smo to počeli dotlej, skladno s spomeniškim pristopom, ampak je treba celovito obravnavati vse rastlinske in živalske vrste ter njihove habitate, torej vse to, čemur pravimo biotska raznovrstnost oziroma narava kot povezana celota. Takega varstva pa se na osnovi veljavnega Zakona o varstvu naravne in kulturne dediščine preprosto ni dalo izvajati. Zoreti je začela ideja o drugačnem, novem pristopu in oblikovati so se začeli zametki nove pravne podlage, ki bi zagotavljala celovito varstvo naštetih vsebin.

Govoriva o 80. letih prejšnjega stoletja?

Pravzaprav sva že pri koncu 80. Leta 1981 sprejeti zakon se je kar nekaj let preizkušal v praksi. Na njegovi podlagi so se v 80. formirale vse regionalne službe za varstvo narave. Pokazali so se tudi prvi učinki delovanja. Pomanjkljivost se je kazala predvsem v zvezi z varstvom vrst in njihovih habitatov. Leta 1993 je bila sprejeta vladna uredba, ki je razširila seznam zavarovanih živalskih vrst, a to ni bilo dovolj. Ideja celovitejše obravnave narave je zorela naprej.

Vnovič se je odprlo vprašanje organizacije naše službe. Ali naj gre varstvo narave na samostojno pot ali naj ostane skupaj z varstvom kulturne dediščine? Prelomno leto je bilo 1994, ko je pristojnost nad področjem varstva narave prevzelo ministrstvo, pristojno za okolje. Podlaga za ta prenos je bil Zakon o varstvu okolja iz leta 1993, ki je postavil osnove sistemske ureditve varstva narave. Ni šlo samo za ločitev narave od kulture, ampak tudi in predvsem za bodoči metodološki razvoj stroke. V tisti čas segajo začetki vzpostavljanja organizacijske enote za področje ohranjanja narave na pristojnem ministrstvu, danes je to Sektor za ohranjanje narave MOP, kot tudi sektorja za varstvo narave pri Upravi RS za varstvo narave na Arsu, kamor je prešla naravovarstvena enota nekdanjega Zavoda RS za varstvo naravne in kulturne dediščine. V bistvu je to že bila neka zasnova v kasnejšo – po mojem mnenju dobro – trodelno organiziranost službe varstva narave v strokovno, ki naj bi – in dejansko na koncu tudi je – ostala na zavodu, sistemsko programsko oziroma politično na MOP in upravni del na Arsu. Kot slišim, pa je letos² pri tem prišlo do organizacijskih sprememb, in to se mi ne zdi modro. Menim namreč, da organiziranje službe na treh ravneh – strokovni, upravni in politični – pomeni velik napredek in pravo smer razvoja službe. Kolikor razumem, se zdaj ta organizacija kruši.

Leto 1994 pa ni bilo več zelo oddaljeno od 1999, leta ZON.

Pravzaprav smo v procesu razvoja slovenskega naravovarstva kar hitro prišli do novega zakona.

Zakon o ohranjanju narave je v celoti vključil elemente biotske raznovrstnosti, poleg tega se je očitno spogledoval s sodobno evropsko in mednarodno zakonodajo na področju ohranjanja narave. Naj omenim le Konvencijo o biološki raznovrstnosti iz leta 1992.

² Intervju je bil narejen jeseni 2021.

Pogled s Sabotina na Triglav.

Na bolj osončenih, strmih predelih severnih pobočij Sabotina raste črnika (*Quercus ilex*), zimzelena sredozemska vrsta hrasta, nedaleč stran pa na hladnejših legah severnih pobočij uspeva lepi jeglič (*Primula auricula*), značilna alpska vrsta.

Z ukrepi varstva biotske raznovrstnosti in sistemom varstva naravnih vrednot je dejansko zaobjel varstvo narave celostno. Ta zakon je tudi vpeljal pojem osrednje organizacije za varstvo narave, Zavoda RS za varstvo narave, in ga ustanovil kot strokovno organizacijo za opravljanje javne službe ohranjanja narave.

Upravičeno si lahko ponosna na svoj prispevek k razvoju naravovarstva. Na kaj najbolj?

Ponosna sem, da sem imela priložnost delovati na tem področju, da sem bila člen v procesu razvijanja slovenske službe varstva narave. Zadovoljna sem, da sem lahko prispevala, še zlasti z operativnim delom. Gotovo se to kaže tudi v nekaterih ohranjenih, »ubranjenih« delih narave, pa četudi mi je bilo često očitano, da sem »zavirala razvoj«. Očitki so pozabljeni, čudoviti in s stališča biotske raznovrstnosti visoko vredni predeli narave, kot so na primer južni obronki Trnovskega gozda in Nanosa, marsikak predel Krasa, Posočja, Snežnika in tako naprej, pa so še vedno brez večjih človekovih posegov. A tega si nikakor ne lastim, to so bili prispevki naše celotne službe, kasneje območne enote, vseh mojih sodelavcev.

Ko omenjaš nekatere pomembne dele narave na Goriškem – zjutraj sva se povzpeli na Sabotin, od koder so tudi prelepe fotografije, ki sva jih posneli ... Bi lahko povedala kaj o njem?

Vreme nama je bilo nadvse naklonjeno in uživali sva na slemenu, ki skriva celo vrsto posebnosti, tako botaničnih kot zooloških, obenem pa pohodniku kljub nizki nadmorski višini ponuja izjemen razgled po velikem delu zahodne Slovenije vse do Triglava in morja. Izjemno pestro je rastlinstvo, ki mestoma na istem prostoru združuje predstavnike alpske, sredozemske in dinarske flore. Pravi botanični biser. Tu živijo tudi številne živalske vrste, med katerimi velja omeniti metulje, ki jih je na širšem območju Sabotina po letošnjem poročilu B. Zadravca čez 850 vrst, in plazilce, ki jih je kar 11 vrst, če citiram navedbo B. Kumra iz leta 2014. Zaradi nekaterih ogroženih vrst ptic je tu tudi varovano območje Natura 2000. Naš Sabotin je del žalostne vojne zgodovine, vse je preluknjano, prevrtano, prepredeno s podzemnimi rovi, ki so jih uporabljali v bitkah na soški fronti 1. svetovne vojne. Na srečo na njem ni več niti vojakov niti z žico ograjene meje. Poteka pa tu že nekaj časa več projektov, predvsem s kulturnospominsko noto in z namenom urejanja Parka miru, čezmejnega muzeja na prostem.

Če skočiva še malce nazaj. Kako pa si doživljala razcep oziroma konec nekdanjega medobčinskega zavoda za varstvo kulturne in naravne dediščine?

Bila sem ... zaskrbljena. (*Se zresni.*) Takrat smo namreč delovali v okviru dokaj dobro organizirane službe, predvsem pa smo bili umeščeni v relativno stabilen sistem. Potem pa spet nismo vedeli, kaj bo, ali bo novi zavod za varstvo narave samostojna organizacija, bo ostala ali postala del neke obstoječe, občasno se je celo ugibalo, ali bomo sploh še obstajali. Negotovost ni dobra, povzroča nelagodje. Z ZON ustanovljeni ZRSVN je dejansko zaživel šele leta 2002. Do takrat smo regionalne službe za varstvo narave delovale v okviru starih zavodov. To obdobje je bilo v procesu nastajanja zavoda izjemno težavno, pojavljali so se

resni pritiski za ukinitvev z zakonom ustanovljenega zavoda. (*Pogled usmeri v daljavo, razmišlja.*) Na srečo je novi zavod kljub vsem resnim in velikim težavam obstal ter se razvil v prepoznavno strokovno institucijo, ki je imela ugled v družbi. Želim verjeti, da je Zavod RS za varstvo narave še vedno takšna organizacija, kot mi je ostala v spominu. Ob obletnici mu želim vse najboljše! Ne pozabite, da mora biti organizacija povezana, gojiti mora enotnost. Če enotnosti ni več, je to zelo slabo za področje, saj se neenotna organizacija ob morda le rahlih neugodnih impulzih iz okolja kaj hitro lahko raztrešči.

Ko je v zaledju postopne razpustitve medobčinskih zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine konec 90. nastajal ZON in z njim ZRSVN, ste na ne povsem jasni ločnici med regionalnimi zavodi in območnimi enotami ZRSVN živeli oziroma delali nekako »od danes do jutri«, če sem te prav razumela?

No, saj smo bili seznanjeni s situacijo, obveščani smo bili o dogajanju (ali nedogajanju), do neke mere smo tudi sodelovali. Ključna pri nastajanju ZON pa je bila skupina sodelavcev ministrstva – Jelka Kremesec Jevšenak, Jana Vidic in Mladen Berginc. Ostali smo se dobro zavedali, da situacija ni enostavna. Prav tako smo vedeli, da navedena skupina zagovarja z ZON dobro postavljeno organizacijo varstva narave, ki bo strokovni službi, organizirani v ZRSVN, omogočala nevtralnost, torej strokovnost delovanja. Vendar je bil izid v resnici odvisen od politike, od tedanjega Ministrstva za okolje, ne od navedenih članov delovne skupine, dobronamernih avtorjev novega zakona. Ki pa so v resnici zaslužni, da je zavod obstal! Vedeli oziroma pričakovali smo tudi, da bo sledil cel kup organizacijskih težav po posameznih načrtovanih enotah novega zavoda.

Po drugi strani pa smo ZON seveda pričakovali z radostjo, saj smo vedeli, da bo z njim varovanje narave, tudi biodiverzitete, končno imelo trdno osnovo, za kar smo se vsi naravovarstveni »prvorborci« zavzemali enotno in brez pomislekov. Kljub negotovosti je bilo ozračje polno vznemirjenja. (*Zadovoljen nasmeh.*)

Kaj imaš v mislih z organizacijskimi težavami po načrtovanih enotah novega zavoda?

Kakšni dve leti je bilo precej nejasnosti in neodgovorjenih vprašanj, tudi glede medsebojnih razmerij. V prejšnjih zavodih, skupnih s službo varstva kulturne dediščine, smo se sicer med seboj dobro razumeli, a ločitvena stanja vedno in neizbežno prinesejo s seboj tudi neželene učinke, kar je vedno obremenjujoče. V Novi Gorici smo naravovarstveniki na srečo že prej v skupnih poslovnih prostorih imeli svoj »predel«, v katerem smo se počutili dobro in tudi dobro shajali, le dejanskega pisarniškega prostora v kvadratnih metrih je bilo malo.

Dobro shajali pod tvojim vodstvom?

Takrat sem bila sama že približno na polovici delovne dobe, in kot sem že omenila, sem bila vajena delovanja v stabilnem okolju, ki ga nenadoma ni bilo več. Naenkrat se je bilo treba angažirati tudi na področjih, kjer so prej reči navidezno tekle same od sebe, tudi pri organizacijskih in finančnih zadevah. To se je do neke mere seveda poznalo pri vsebinskem delu.

**Se lahko še za hip zadrživa pri tvoji vlogi vodje Območne enote Nova Gorica?
Vedno si bila umirjena, nekonfliktna, usmerjena k iskanju rešitev ...**

No, vse do leta 2002 je bil moj neposredni vodja direktor Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica v Novi Gorici. Že pri njem sem koordinirala delo, vezano na naravo, v času njegove odsotnosti sem ga tudi nadomeščala oziroma izvajala določene naloge po pooblastilu. V letih konec prejšnjega in na začetku tega tisočletja, o katerih sva govorili prej, sem bila zato ravno jaz tista, ki sem se morala bolj posvetiti organizacijskim vsebinam, na eni strani omenjenim ločitvenim težavam, na drugi pa je bilo istočasno že treba oblikovati metodološke nastavke za povsem drugačno, vsebinsko novo delo za področje varstva narave. Dostikrat ni bilo lahko! (*Vzdih.*)

Težko, a vendar uspešno. Vodja območne enote si ostala vse do konca, do upokojitve, sodelavci so bili – vsaj po mojem poznavanju in mnenju – zelo zadovoljni s teboj. Kaj meniš o združenih funkcijah organizacijskega in strokovnega vodje območne enote?

Pri tako majhnem številu sodelavcev bi si bilo težko predstavljati in tudi upravičiti dve vodji. Mislim, da je bilo združevanje obeh področij težko zlasti zaradi spremenjenega načina dela in posebej zaradi nenadnega povečanja obsega nalog. Treba je bilo najti prave načine, uravnovešenost, primerno razdelitev nalog med sodelavce glede na njihova znanja in afinitete. Nekako pa smo to obdobje prebrodili. (*Zadovoljen, širok primorski nasmeh.*)

Sicer pa menim, da moje vodenje ni bilo nič izjemnega, da ne gre za kakšen poseben dosežek. Z vodenjem se nisem posebej obremenjevala. Koordinirala sem delo in poskušala biti čim manj vodja z ukazi. Kar šlo je, samo po sebi. Kot rečeno, nekaj izkušenj sem imela že od prej, vse sodelavce sem že poznala, tudi sodelovala pri postopkih njihovih zaposlovanj na zavodu. Vse je bilo lažje tudi zaradi njihove odgovornosti, samostojnosti ter strokovnosti. Kot vodja pa sem gotovo preživela več časa na sestankih in manj na terenu, česar bi si bolj želela. Včasih sta bila dogovarjanje in usklajevanje tudi težka, gotovo, a z izkušnjami, razumevanjem in predvsem s potrpežljivostjo ... je vse skupaj kar lepo steklo. (*Še en zadovoljen – četudi kratek in skromen – nasmeh.*)

Pri tem nam je veliko pomagalo vodenje k poenotenju metod dela. Z dejanskim začetkom delovanja zavoda v letu 2003 je takratno vodstvo na čelu z Darijem Krajčičem bilo tej nalogi kos in je odlično usmerjalo delovanje celotnega zavoda, poskušalo s poenotenjem metod dela, z določanjem prioritet ter ciljev dela, vpeljalo jasen apel spoštovanja rokov pri pripravi odgovorov v postopkih in podobno. Na enotah smo namreč imeli pri nekaterih vsebinah precej različne načine dela. V prvih letih je bilo resnično čutiti zanos, soglasno težnjo k enotnemu delovanju institucije, razvijali smo metodologije za različna področja, tako strokovna kot poslovna. Pri strokovnem delu smo usmerjeno težili ne le k enotnim metodam dela, ampak tudi k enotnemu razumevanju podobnih problemov.

Novi zavod – ZRSVN po letu 2003 – je bil lepši del tvoje poklicne zgodbe?

Ko je novi zavod začel delovati, se je s kadri, ki jih je pač imel, zagnano in optimistično zapodil v delo. Dotedanje delo nekdanjih regionalnih zavodov je predvsem za delovanje območnih enot predstavljalo dobro osnovo, a zavod je dobival vedno nove, od prejšnjih popolnoma različne naloge. Po mojem mnenju se je z njimi spopadal precej uspešno, pravzaprav je to bilo očitno. Razvil se je v dobro, učinkovito službo za varstvo narave, v organizacijo, ki je znala dokaj kakovostno pokriti veliko večino novih, zahtevnih nalog, ki jih ji je nalagal ZON, kmalu tudi dodatna evropska zakonodaja, ki ji je ZON sledil. Zakon je uvedel teoretični mehanizem naravovarstvenih smernic, zavod pa je moral razviti njihovo izvedbo v praksi. Enako je bilo z drugimi vsebinami, kot so strokovna mnenja, vključno s presojami vplivov posegov v naravo, spremljanje stanja naravnih vrednot ter dodelava metod vrednotenja narave in tako dalje. V letu 2004 smo skupaj z ministrstvom pravočasno pripravili podatke o slovenskih območjih Natura 2000. Da, zavod je bil tedaj dober in uspešen! Zgradili smo trdno naravovarstveno »hišo«.

Praviš, da je pokrila veliko večino novih nalog, ne pa vsega. Česa ne?

Kar nekaj vsebin je, ki bi jih bilo treba razvijati oziroma dodelati. Po večini gre za vsebine, ki zahtevajo sodelovanje strokovne službe in ministrstva. Z ZRSVN sem odšla pred štirimi leti in nisem na tekočem, kaj vse se je v tem času še naredilo.

Se ti zdi dobro, da sta zdaj kultura in narava ločeni, vsaka pod svojim ministrstvom?

Glede na vsebino, ki jo pokriva varstvo narave, ne more biti drugače. Zagotovo pa so naravne vrednote, naravna dediščina marsikje zelo povezane s kulturno dediščino in tam bi se moralo nadaljevati nekdanje sodelovanje. Žal ga marsikje ni, vsaj ne v takem obsegu, kot bi to bilo dobro in potrebno za učinkovito varstvo obeh vsebin v istem prostoru.

Kar se tiče biodiverzitete, ki zavzema velik delež našega dela, v okviru pravnega reda EU pravzaprav večinski, moramo seveda slediti usmeritvam Skupnosti, katere del smo, tudi zato sta področji ločeni. Priložnost za večje sodelovanje med ZRSVN in ZVKDS so gotovo nekateri kulturni spomeniki in varstvo zavarovanih vrst. Seznanjena sem, da OE Nova Gorica dobro sodeluje s pristojno konservatoriko za varstvo sakralnih spomenikov v zvezi z varstvom netopirjev. Mislim pa, da bi moralo biti tega več, predvsem pa na področju krajine. Z vsemi resorji, ne le s kulturo, mora zavod intenzivno sodelovati, saj se narave neposredno ali posredno dotikajo vsa področja.

Kakšno se ti zdi splošno stanje na področju varstva narave v Sloveniji danes?

Ohranjanje narave je trenutno nekoliko zapostavljeno, vsaj tako se mi zdi. Slišim sicer samo za kakšne večje probleme ali večja oporekanja posegom v prostor. V splošnem opažam, da sedanji čas ni najugodnejši za varstvo narave. Kolikor lahko spremljam spreminjanje zakonodaje v nekaterih segmentih, ki so tesno povezani z varstvom narave, se mi zdi, da se oddaljujemo od učinkovitega varstva ali celo gremo nazaj.

Zavod je v preteklosti, skladno s svojimi pristojnostmi, znal spretno sodelovati v procesih odločanja. Ne prepovedati, ampak odsvetovati tista ravnanja v naravi, ki škodljivo vplivajo na naravne vrednote in na biodiverzitetu. V tem trenutku so zakonske osnove še vedno enake, so na voljo in verjamem, da zavod še vedno zna delovati usklajeno in odločno. Enotnost ni zgolj fraza.

Koliko in kako pa spremljaš dogajanja na področju varstva narave?

Kot sem že nakazala, dogajanja spremljam večinoma prek medijev, predvsem pa hodim po terenu, naravi in »spremljam« stanje v ožjem območju bivanja. Vidim, da je prostor vedno bolj obremenjen, ne samo zaradi (investicijskih) posegov, ampak tudi zaradi dejavnosti, ki niso več samo primarne, kot je kmetijstvo, ampak, denimo, tudi športnorekreacijske dejavnosti, če izpostavim ta primer. Te segajo praktično vsepovsod. Njihovo potekanje gre često v načine, ki niso najprimernejši za naravo ali so celo prepovedani, pa se vseeno odvijajo. Prostor je resnično vedno bolj obremenjen, tudi kottički narave, ki so veljali kot težje dostopni. Še dobro, da je vsaj podzemlje, ki ga imamo v Sloveniji zelo veliko, nekoliko težje dostopno! (*Smeh.*)

Dandanes uživaš v zasluženi dobi upokojitve. Kakšen se ti zdi svet »zdaj« v primerjavi s svetom »nekoč«?

Zagotovo je drugačen, a tako pač je. Ne morem reči, da je boljši, niti, da je slabši, kajti mladost se nam vedno zdi lepša, zato smo nagnjeni k precenjevanju preteklosti. Ja, svet je drugačen, a je v skladu sam s seboj.

V dolgi delovni dobi se je gotovo nabralo veliko spominov. Je med njimi kateri najlepši? Je morda tudi kakšen, ki bi mu rekla najgrenkejši?

Vseskozi mi je bilo lepo opravljati službo in to ne glede na številne težave. Bila so tudi zelo težka obdobja, mislim na povsem vsebinske probleme pri posegih v naravo, npr. hidromelioracije v 80. letih, pa na različne, velike posege v prostor, pri katerih je bilo potrebnega veliko usklajevanja z deležniki, na primer HE Trebuša v letih 1982–1984, ki na srečo ni šla v izvedbo, saj bi načrtovani 90-metrski jez potopil celotno dolino. To je bil eden prvih velikih posegov, kjer smo nastopali kot »nebodigatreba«, in to so nam tudi povsem neposredno povedali – da smo nujno zlo. Pobudniki posega so se nam smejali v obraz, imeli so nas za naivne sanjače, ki romantizirajo in zgodbarijo o rožcah in žival'cah. Pa tudi načrtovane gradnje vetrnih elektrarn, zlasti tiste na Volovji rebri, niso bile enostavne zadeve. Pravzaprav je bilo podobnih zadev skozi desetletja kar precej.

You may say I'm a dreamer, but I'm not the only one³ ...

Ja ... Taka so bila prva leta mojega delovanja. Ni bilo preprosto. Včasih sem se spraševala, kje sem, kaj počnem, kako se bodo stvari razpletle ... Res, ni bilo vedno lahko. Celu za poplave sem bila kriva. Marsikdaj so me »lovili«, s tožbami in z vilami.

3 John Lennon, Imagine. <https://www.youtube.com/watch?v=YkgkThdzX-8>

Zato si začela teči, da si se lahko rešila v takšnih stiskah?

Ne ... (*Zasanjan nasmeh.*) Tečem zase. Bežim ne.

Naravovarstvo ponavadi označimo kot stroko, ne znanost. Kako razumeš oba pojma, zakaj naravovarstvo ni znanost?

Sedanje naravovarstvo, kot ga izvajamo po zakonu, uporablja, koristi vedenje in dognanja več znanosti in ni samostojna znanost v smislu sistematičnega raziskovanja, ki bi vključevalo tudi tako imenovane osnovne raziskave. Lahko pa bi se razvila tudi veda, ki bi sistematično in rigorozno raziskovala vsebine, ki jih naslavlja naravovarstvo. To bi bila gotovo multidisciplinarna veda, naravoslovno-družboslovna, zelo zanimiva in z ogromnimi potenciali.

Dandanes prihajajo v naravovarstvo nekatere sodobne miselne smeri, koncepti, kot na primer ekosistemske storitve, ki poskušajo vpeljati skrajno znanstvene, celo matematične pristope. Tako zastavljenih ekosistemskih storitev kot naravovarstvenica ne sprejemam kar tako. Problematično se mi zdi, da izračunavajo vrednost narave, kot jo sodi človek, ne pa vrednosti narave same na sebi!

Kakšna pa je sploh vrednost narave same po sebi? Je ne vrednotimo vedno skozi človeške oči?

Tega ne moremo enostavno opredeliti. Težko se je naučiti razumeti vrednost narave same po sebi brez razumevanja procesov v njej. Naravo lahko človek razume le na način, da pozna te procese v tolikšni meri, da bo dojel, da je od narave odvisen del, in to veliko bolj, kot si to danes predstavlja. Sama lahko sprejemem, da na primer investitor z vidika posega v naravo ne more razumeti, zakaj poseg ne bi bil mogoč. Gleda z »ekonomskimi« oči in niti ne more uvideti, da za uničenje določenih delov narave cene preprosto ni. Ekosistemske storitve v smislu plačevanja zato niso dobre, imam pomisleke o njih. Vsega se pač ne da povrniti z odpustki.

In kako pomagati ljudem, da bi mogli zaslutiti intrinzično vrednost narave?

Ne vidim drugega načina kot izobraževanje. Vedno znova spoznavam, kako slabo ljudje razumejo naravo in procese v njej. Pozabljajo, da *Homo sapiens* na Zemlji ni samoumeven. (*Razmišlja.*)

Če bo omogočeno, da se bo začela razvijati naravovarstvena veda v smislu, kot si me izzvala z enim od prejšnjih vprašanj, bi v navezavi z nekaterimi novejšimi vedami, ki se v zadnjem času vse bolj profilirajo, na primer socialna psihologija, gotovo lahko prišli do novih dognanj, morda celo novih metod in pripomočkov za boljše razumevanje narave.

Kako gledaš na razmerje med podatki (angl. *solid data*) in intuicijo pri delu (državnih) naravovarstvenic?

Intuicija je lahko vprašljiva, ni dovolj. Pomembne so izkušnje. Izkušnje pa opredeljujeta čas in prostor. V kratkem obdobju so določene izkušnje lahko zelo relevantne, a jih je treba

ves čas dopolnjevati, uglasovati z dogajanjem, novostmi, s spreminjanjem. Pomembni so tako podatki kot izkušnje, vedno oboje, a konkretno razmerje je odvisno od primera do primera. In seveda znanje.

Na primer »tri kranjske lilije, tu«, kar si prej omenila kot primer. Da, to seveda je pomemben podatek, ki olajša opredeljevanje, a v vsakem primeru bom preverila celotno situacijo. Nikoli ne gre samo za te tri rastline. Ta podatek je lahko dober indikator, ki skupaj z znanjem in izkušnjami prispeva k dobri odločitvi. Končna ocena je človekova, strokovnjakova in je rezultat vsega skupaj: podatkov, izkušenj, intuicije, trenutne slika na terenu. V nekaterih primerih je zadnje celo najpomembnejše.

Zdi se mi, da se zelo zavedaš spreminjanja. *Panta rhei*. Bi temu lahko rekli tvoj slogan?

Ne vem, ali bi to bil ravno moj slogan, gotovo pa je to eno od načel, ki jih z veseljem sprejemam za svoja. Sklada se z življenjem.

Kateri izraz za področje, o katerem govoriva, pa ti je najljubši oziroma se ti zdi najbolj poveden, sporočilen za ljudi, splošno javnost? Naravovarstvo, varstvo narave, ohranjanje narave, kaj drugega?

Vsi trije našteti pojmi so veliko uporabljani. Če se vanje poglobiš, pri vsakem prideš do nekaterih pomislekov. Ohranjanje narave – kako, če pa je vse podvrženo spreminjanju? Res pa je, da je ta izraz uporabljen v ZON. Varstvo narave – ali je narava sama po sebi res potrebna varstva? A v primerjavi z ohranjanjem je varstvo narave bolj prisotno, mislim, da ga razume večji delež ljudi. Najbolj splošen, ljudski izraz se mi zdi naravovarstvo. Nobeden pa mi ni najljubši ali kaj podobnega in za nobenega se ne bi želela opredeliti. Besede so le označevalci pomena, dogovori, ki pa se tudi spreminjajo. Kot vse na tem svetu. (*Miren, topel nasmeh.*)

Kako pa bi nekomu, ki izraza naravovarstvo ne pozna, razložila, kaj je?

Prizadevanje proti prevelikim in za naravo nevarnim vplivom človekovega delovanja.

Kdo je ključni dejavnik pri ohranjanju narave, posameznik ali institucije?

Vloga posameznika, vseh nas, je po mojem mnenju najpomembnejša. Vsak si lahko v svojem okolju vsak trenutek prizadeva za vzdržnejšo rabo naravnih virov. Pri tem imata veliko vlogo šolski sistem in ustrezno izobraževanje. Mislim, da ne obstaja institucija, ki »bi morala«. Družba kot celota, kot skupnost posameznikov, mora priti do drugačnega gledanja. Prav vse naše dejavnosti bi morale biti naravnane v smer vzdržnega. A dokler bomo razvoji merili samo s kvantiteto, s povečevanjem, z (gospodarsko) rastjo, bomo živeli neprilagojeno planetu ter njegovi končnosti in naš odtis se ne bo zmanjšal.

Kaj pa t. i. indeks sreče v primerjavi z zdaj zveličavnim kosmatim domačim produktom in gospodarsko rastjo?

Sreča je neopredeljiva vrednost. To je ... zadovoljstvo onkraj materialnega, onkraj izmer-

ljivega, ne da se ga ovrednotiti. Zadovoljen si ali pa nisi, neodvisno od bogastva. Gre za razumevanje, za dojetje, pravzaprav za občutenje.

Gotovo pa lepa okolica, zdravo okolje in narava, še zlasti pestra narava, prispevajo k večjemu človekovemu zadovoljstvu.

Kaj dojemaš kot trenutno največje probleme slovenskega naravovarstva?

Veliko jih je, težko bi izločila največjega. Kolikor spremljam, je velik problem v tem, da se na neki način poskuša pravni sistem, ki je bil dobro zastavljen in predstavlja trdno podlaga delu, okrniti, zmanjšati, da ne bom rekla rušiti. Vsekakor na neki način spremeniti, kar v nekaterih segmentih ne bi bilo najbolje.

Problemi v Sloveniji so podobni svetovnim. O varstvu narave se govori, ne posveča pa se mu na pravi način, čisto s figo v žepu. Tudi finančno se področju ne namenja dovolj sredstev za učinkovito opravljanje dela. Težav je vedno več, ker je narava vedno bolj obremenjena, tako z onesnaževanjem kot s poseganjem in z ravnanjem. Tudi zaradi naštetega je vedno več ujum, ki so naravni pojavi, a dodatno obremenjujejo naravo.

Kaj od tega te najbolj skrbi?

(*Globok vzdih.*) Skrbi me, da človek ne bo kos tem problemom. To ni ravno najbolj optimistično, nikakor pa ne smemo izgubiti upanja. Prispevati moramo, kjer lahko, delati posamično, z malimi koraki. Narava pa na koncu tako vedno naredi po svoje. Vedno prav.

Veliko nas je. Če se spomnimo, da je bilo na začetku prejšnjega stoletja na svetu manj kot dve milijardi ljudi, zdaj pa nas je že skoraj osem. Je rešitev za naravo v omejevanju naše vrste?

Če bi bilo delovanje človeka zmernejše, naravi prijaznejše, potem bi lahko Zemlja prenesla še marsikaj. Težko je reči, kje je meja. Narava nam bo sama povedala. Narava sama zregulira populacije vrst. Ko zmanjka hrane, ko se poslabšajo pogoji za uspevanje, pride do upada vrste.

»Poklic« korenini v poklicanosti. Se ti zdi, da si bila poklicana?

Ne, samo zelo veliko srečo sem imela.

Je naravovarstvo poslanstvo?

V navednicah da. Zakaj? Ker je to v zdajšnjem času pomembno delo, je prizadevanje za boljši svet. V tem smislu je lahko poslanstvo – za nas in Zemljo. V ožjem pomenu besede pa ne.

Kako bi ravnala, če bi bila še enkrat mlada? Kateri študij in poklic bi si izbrala danes?

Verjetno ne bi pomišljala, in če bi vedela, kaj me čaka, bi šla po enaki poti. Konkretno izkušnje bi pa bile nedvomno drugačne, kot so bile moje.

Živiš bolj v preteklosti in spominih ali bolj v sedanjosti in doživetjih?

V sedanjosti. A življenje so tudi spomini, in če živiš tu in zdaj, potem imaš lepe spomine, ki dodajo kakovost življenju v času, ki je morda trši, ali pa v starosti. Če bi živela v spominih, potem ne bi mogla nabirati novih. Rada nabiram nova doživetja, nove spomine.

Kakšne vrste literaturo rada bereš?

Zelo različno. Najbolj me zabavajo zgodovinski romani, berem jih po obdobjih. Veliko zdaj berem dnevni tisk in različne projektne publikacije ter poročila, ki jih dobivam od vsepovsod.

Trenutno pa s področja leposlovja berem Vergilovo *Eneido*. Če je sončno vreme, se usedem zunaj, pri Soči. Šumenje Soče je ena mojih najljubših glasb, ta zahtevna knjiga pa nekako sodi zraven.

Tule⁴ (*pokaže na drugo stran reke*) gradijo v enem izmed sedanjih projektov kolesarsko stezo. Že pred leti smo načrtovalcem odsvetovali poseg, tudi zaradi krušljivosti terena namreč ni primeren za takšno konstrukcijo. A so vztrajali, zdaj pa dela že nekaj časa stojijo. Ugotovili so, da ne bo šlo, kot so si zamislili, na novo iščejo izvedbene možnosti, zadeva pa je obvisela v strmi brežini.

Projektna poročila bereš? Torej še vedno spremljaš projekte, ki potekajo v tvoji okolici?

Večina sedanjih projektov vpliva na naravo in zanima me, kaj se dogaja in kako se moje okolje spreminja. S projekti sem bila povezana, goriški projekt 1001 kal je bil pravzaprav prvi

4 Gl. fotografijo na tej strani.

projekt ZRSVN. Ni bilo enostavno, da je OE NG prepričal vodstvo, da bi pristopili k projektu. Šlo je za projekt iz programa Interreg Italija-Slovenija, ki je potekal v letih 2005–2007. Ob njem sem dodobra spoznala, da projekti niso kar tako. Resda lahko prinesejo dodano vrednost, z njimi lahko izvedemo nekaj več. A vse od praktične izvedbe tega prvega projekta sem bila zadržana do mešanja javne službe in projektne delo, predvsem organizacijsko. Javna služba ohranjanja narave je in mora biti plačana od države in služba je dolžna ta zaupani ji servis opravljati odlično. Projekti so lahko le neobvezni dodatek. Za uspešno manevriranje med javno službo in projekti v organizaciji, kot je zavod, so potrebni veliko treznega premisleka, dobro upravljanje in modro vodenje, na piedestalu pa mora vedno ostati javna služba.

Če bi me kdo prosil, da te označim z eno samo karakteristiko, bi rekla »umirjenost«.
Kako si jo dosegla?

Nimam recepta. Najbrž je pomembno, da imaš v življenju realna pričakovanja, ne previsoka. Za vsako pričakovanje je dobro vnaprej vedeti, da bo izid lahko tudi drugačen, kot si želiš. Seveda ni nič narobe z visokimi cilji, a pomembno je, da te njihova neuresničitev ne spravi v jezo ali obup. Ampak do neke mere so to karakterne lastnosti, ki so nam bile položene v zibelko.

Spominjam se, da si si vedno vzela čas za pravo kosilo, in to vedno precej točno ob 12h ...

12. ura je še kako primerna ura za hranjenje. Pol dneva je mimo, človek si mora nabrati nove energije za naslednje pol dneva. Ali pa še za dalj!

Imaš svojo najljubšo žival, rastlino?

Ne. Vse mi je ljubo, enako pomembno.

Kaj je zate narava?

Vse življenje sicer živim v urbanem okolju, a naravo, v katero in h kateri se vedno znova vračam, imam na srečo na dosegu roke. Narava je ... vse. Je bistvo obstoja. Mi smo narava. Skozi delo sem imela priložnost, da sem se ukvarjala z njo in jo še toliko bolj spoznala. Do nje čutim veliko spoštovanje.

Kljub vsemu vedenju, ki ga premore sodobni človek, smo na dolgi poti razvoja in napredka izgubili nekdanje intuitivno zavedanje, da je narava, biotska pestrost, osnova za naše preživetje. Če človek ne bo sestopil iz nadrejenega v usklajeno in velikokrat podrejeno mesto v planetnem ekosistemu, bo težko s preživetjem civilizacije, kot jo poznamo.

Z Mirjam Gorkič se je pogovarjala Mirjam Dular oktobra 2021.